

Synvärlden

Nr 2 2016

Tidskrift för fakta, debatt och utveckling kring synskaderehabilitering

Trudy och John Callahan samt Lyndon Dunbar berättade om användarvänlighet på hjälpmedelskonferensen i San Diego, se sid 18

Käppträning för käpptränare, sid 5

FFS-konferensen, sid 8

Ges ut i samarbete mellan
Synskadades Riksförbund – SRF,
Föreningen För Synrehabilitering
– FFS och Specialpedagogiska
Skolmyndigheten, Resurscenter
syn i Stockholm och Örebro.

Redaktion:

Jan Wiklund, tel 08-39 92 98
Annika Södergren (ansv.utg)
tel 010-473 52 82

Postadress:

Nya Synvärlden
SRF, 122 88 Enskede

Fax:

08-39 93 22

e-post:

nyasynvarlden@srf.nu

2016 kommer Nya Synvärlden ut
med fyra nummer

Manusstopp

1 oktober

Tidningen kommer ut på svart-
skrift och läsbar pdf.

Adressändringar och nya
prenumerationer anmäls till
kansli@ffss.se.

Skicka gärna ditt bidrag – artikel
eller annons – till tidningen på
epost. Redaktionen förbehåller sig
rätten att korta ner och redigera
insänt material. Annonser går
givetvis in obeskurna.

Artiklarna läggs dock oftast in
oredigerat och författaren ansvarar
själv för innehållet.

OBS att bilder tagna med mobil
ofta blir usla!

OBS att digitalbilder kräver hög
upplösning.

Redaktionen skickar ett varmt
tack till alla som medverkat med
material i detta nummer!

ISSN 1401-4742

Innehåll

Inledare 3**Landet runt**

Sc-chefer diskuterar barn och stroke	4
Käppträning är nyttigt för käpptränare	5
Startkit – se framåt trots LHON	6
Kamerlösningar i taket.	7

FFS-konferensen

Prematurbarn har skör syn.	8
Resultat från Step ut	8
Hjälp nytillkomna med det moderna samhällets koder.	9
Varning för splittrat ljudfokus	10
De tekniska hjälpmedlen blir allt mångsidigare	11
Workshop med Lilly	11
Coachgrupp för unga	12
Nya i FFS' styrelse.	12
Årets FFS-are.	14
Från apparatfronten	14

Synutblilckar

Metoder att mäta CVI	16
Nytt från världens största hjälpmedelskonferens	18
Känselnyheter från Paris	27

Debatt

Bara Sverige underkänner praktik.	28
---	----

Kalender 32

FFS — Föreningen För Synrehabilitering

Ordförande:

Annika Södergren

tel 010-473 52 82, epost annika.sodergren@ffss.se

E-post: kansli@ffss.se

Webbsida: www.ffss.se

Kom ihåg att betala in medlemsavgiften!

För att bli medlem gå in på www.ffss.se och länken "bli medlem!". Fyll i formuläret så kommer en faktura på medlemsavgiften 250:-
Organisationsnummer 85 72 05 – 8199

Se SRF som en tillgång

Inom sjukvården är det vanligt med ett gott samarbete mellan läkare och patientorganisationer. Det är en naturlig sak att brukare och proffs har nytta och glädje av varandra.

Synskadades Riksförbund, SRF, är en organisation som drivs av synskadade själva. SRF är dock inte en patientorganisation utan en funktionshinderorganisation. Medlemskapet grundar sig inte på att man nödvändigtvis har en ögonsjukdom, och organisationens arbetsfält är bredare än bara ögonvård.

Vi har slutit oss samman i i SRF för att utifrån tanken om alla människors lika värde gemensamt hävda synskadades rätt till delaktighet och jämlikhet på alla områden. Ett annat viktigt syfte med organisationen är att skapa social gemenskap och stödja varandra, så att vi kan leva ett aktivt och självständigt liv. Synskadades Riksförbund är en partipolitiskt och religiöst obunden organisation som tar avstånd från all form av diskriminering.

En av de viktigaste sakerna för att nysynskadade ska börja acceptera sin synskada och hitta tillbaka till en normal tillvaro är att träffa andra i samma situation. De flesta syncentraler erbjuder gruppverksamhet av olika slag, och det är mycket positivt. Men man ska inte glömma bort att en sådan gemenskap också går att finna i SRF.

Jag har respekt för att sekretessregler gör att syncentraler och syninstruktörer inte kan lämna ut enskilda personers namn och kontaktuppgifter till SRF. Men på grund av sekretessreglerna är det desto viktigare att syncentralspersonal, syninstruktörer med flera verkligen berättar att SRF finns och hjälper till att skapa kontaktytor. SRF kan exempelvis bjudas in till gruppaktiviteter på syncentralerna. Syninstruktörer kan följa med en nysynskadad på ett SRF-möte och så vidare. Att ha regelbunden kontakt med andra i samma situation ger ofta tillvaron en ny dimension. Rädsla, otrygghet och osäkerhet kan vändas till positiv energi att utveckla nya sätt att göra gamla saker. Det är detta som nysynskadade behöver allra mest!

I SRF:s roll som intressepolitisk organisation har det hänt många gånger att SRF haft synpunkter på hur rehabiliteringen fungerar. Det är SRF:s roll att ha sådana synpunkter. Det har säkert hänt att SRF uttryckt sig drastiskt och onyanserat någon gång, men låt inte det vara ett argument för att undvika samarbete. SRF och all rehabiliteringspersonal i Sverige bör kunna enas om det gemensamma målet att synskadade ska ges förutsättningar att vara fullt delaktiga i samhället. För att nå dit krävs grundläggande färdigheter i att som synskadad kunna orientera sig, läsa och skriva,

sköta hemmet och dylikt. Man måste få lära sig att använda de hjälpmedel som kan bidra till att underlätta vardagen. Men att hitta sig själv, och kunna bolla sina tankar med andra i samma situation är också en nödvändig faktor för självförtroende och självkänsla.

Ett samarbete måste bygga på ömsesidig respekt och förtroende för varandra. Rehabiliteringen bör inte ske i slutna rum, utan istället bör civilsamhällets ideella engagemang tas tillvara. Se SRF som en tillgång!

Håkan Thomsson
förbundsordförande i SRF

**Skriv gärna!
Ett telefontips
går också bra:
08-39 92 98**

Sc-chefer diskuterar barn och stroke

I slutet av april infaller nätverksträffen för syncentralernas chefer och som vanligt höll vi till på Bosön. Det var 28 chefer varav några verksamhetschefer. Det är en del förändringar i chefsgruppen och några var med för första gången. Det gäller Suzanne Olofsson i Norrbotten, Erika Edh barnteamet SC Stockholm och Fredrik Häggkvist i Uppsala.

Vid presentationsrundan framkom en del av vad som är på gång ute i landet. I Östergötland har syncentralerna i Linköping och Norrköping slagits samman. Än så länge har det inte skett fysiskt men nya lokaler är på gång och placeringen blir i Linköping.

Sundsvall kommer att byta namn till ”Ögonrehabiliteringsmottagning” – ännu en variant bland många andra.

Det var särskilt trevligt för mig att höra att flera syncentraler håller på med SMS-träning enligt Kalmarmodellen. Utav dem som var representerade här var det Sundsvall, Karlstad, Västerås, Falun och Karlskrona som startat upp ögonrörelseträning vid stroke. Jag vet att även Gotland är på gång och Stockholm, som har en egen modell.

Stor del av programmet ägnades åt införandet av kvalitetsregistret SKRS. En del syncentraler registrerar fullt ut, andra har börjat lite försiktigt och runt 10 stycken har inte börjat

över huvud taget. Styrgruppen representerades av Anne Granath, Eva Kalén och Anna-Karin Öhman. De tryckte hårt på att det är viktigt att vi får in uppgifter i registret så att det finns ett material att behandla. Det är också viktigt för registrets överlevnad att det blir nationellt heltäckande. Vi diskuterade KVÅ – klassifikation av vårdåtgärder. De resultat vi förväntar oss att kunna hämta ut från registret är helt beroende av att vi använder samma koder för samma saker vi gör. Detta kan tyckas självklart men tolkningen av koderna är nästan lika många som vårdgivarna. Det finns 52 föreslagna koder och dessa kan kompletteras om det är något man saknar. Med tiden kommer säkert antalet koder att minska men i starten behövs de.

Barndag för de medarbetare som arbetar i barnteam eller har barn/ungdomar inom sitt arbetsområde kommer att genomföras 3/11. Tanken var att den skulle hållas i Göteborg men efter påtryckning från syncentralerna ”norr om Uppsala” flyttades de till Stockholm eftersom resorna då blir mycket billigare. Det är ändå Västra Götaland som håller i programmet och det praktiska. Önskemål om vad dagen ska innehålla skickas till: sara.c.andersson@vgregion.se

Ewa Nielsen berättade om ett arbete som ”Habilitering och hjälpmedel” i Örebro gjort kring

jämställda insatser/hjälpmedel. Det man kommit fram till var bland annat att äldre män får dyrare förflyttningshjälpmedel än kvinnor i samma ålder. Pensionerade män byter hörapparat oftare än kvinnorna. Två tredjedelar av de som har kontakt med döv/blindteamet är kvinnor. Det finns en dokumentation kring detta som heter ”Spelar roll”, www.regionorebrolan.se/cfh.

Ingen chefsdag utan en programpunkt kring utbildning. Tredje kullen av synrehabiliterare är inne på slutspurten. Det har varit ovanligt svårt i vår att hitta LIA-platser för praktik på syncentral och fyra studeranden saknar fortfarande placering trots att de kan tänka sig var som i landet. Från ledningsgruppen för YH-utbildningen påpekade vi ännu en gång att det är allas ansvar att ställa upp med praktikplatser och handledare. Det är inte kopplat till om man har behov av rekrytering eller inte.

Vi hade även tid avsatt för gruppdiskussioner kring ”ledarskapets vedermödor”. Intressant att se att man känner igen sig i många frågor och att problematiken inte är avhängig av storleken på verksamheten eller hur många medarbetare man har ansvar för.

Gun Olsson
SC-chef i Kalmar

Käppträning är nyttigt för käpptränare

Forum vision arrangerade en workshop i orientering och förflyttning på Hagaberg i april. Camilla Hollsten från sc Kalmar var där.

– Första dagen bestod av föredrag, säger hon. Emma Newman från SwecoTransportsystem AB berättade om taktila ledstråk. Om definitioner, vilka plattor som betyder vad, hur planeringsprocessen ser ut och vilka lagar som finns. Sen kom Emmelie Reinsson från Guide Dog Stockholm och berättade om O&F i trafikmiljö – till exempel att man innan man ger sig ut och provar olika färdmedel diskuterar igenom vilket färdmedel personen känner sig mest bekväm med, vilket färdmedel som är säkrast och effektivast. Hur personen ska få tillgång till det färdmedel hen vill använda och hur hen kan förbereda sig. Det var mycket matnyttigt för min del eftersom jag inte har jobbat så mycket med detta.

– Andra dagen var det praktiska övningar i grupp. Vi gick och åkte buss och tog oss runt på stan, först i blandade grupper med dem som hade mycket erfarenhet och dem mindre erfarna. På eftermiddagen delades i in i andra grupper så att alla skulle få ut så mycket som möjligt av dagen. Min erfarenhet från den praktiska delen är att det är mycket svårt att identifiera tak-

tila ledstråk och varningsplattor med käppen, ofta kändes kände man av varningsplattorna först när man klev på. Jag märkte också när vi åkte buss hur viktigt det är med fungerande utrop och att man inte har en aning om var man är i bussar där utrop inte finns eller inte hörs. Jag märkte också att det var svårt att bedöma avståndet mellan buss/tåg och plattform och det var svårt att veta var dörrarna finns eller var människorna sitter i bussen.

– **Det är mycket nyttigt** att utsätta sig för det här när man

Marknadsföringssamarbete

Iris och Insyn gjorde en gemensam drive i slutet av maj för att presentera sina förslag samlat som arbetsplatser istället för i varsin monter. – Vi har fått in synpunkter från köparna att de hellre skulle vilja se våra produkter på det sättet, sa Åsa Lodin från Iris.

De kunder som var där verkade tillfreds med modellen.

– Det är bra att produkterna

ska lära andra. När man tränar i okänd miljö så blir det påtagligt hur viktigt det är att man är väl förberedd och känner till rutten man ska lära ut, jag tror att det kan vara bra att gå rutten med fingerad optik, tillsammans med en kollega innan man lär ut den.

– Tredje dagen berättade Elin Lundin från sc Örebro om kombinerad syn- och hörselnedsättning. Då handlar det om deras utvecklingsarbete och hur arbetsterapeut och sjukgymnast samarbetar. Elin berättade också hur man kan använda socialhaptiska signaler – dvs signalera handgripligt på kroppen med överenskomna tecken – för att lättare kunna kommunicera under orienterings och förflyttningsträningen.

– Det blir mycket intressanta diskussioner när man möts från olika syncentraler, säger Camilla Hollsten, som var mycket nöjd med workshoppen. **JW**

visas som arbetsplatser istället för var för sig, sa t.ex. Åsa Karlsson, heminstruktör från Kungsholmen.

– På Hagaberg jobbar vi med belysning och är mest intresserade av detta, sa Kerstin Kingfors. Det känns som något händer på det området. Och det är bra att veta att våra deltagare kan köpa det vi presenterar för dem. Vi köper direkt.

Startkit – Se framåt trots LHON

Projekt LeberX går nu in i det andra året och vårt Startkit, ”SE Framåt”, för att ge personer som drabbas av LHON (Lebers hereditära optikusneuropati) eller liknande synnedsettningar en god nystart i sina liv. Materialet kommer tas fram som en bok, finnas på nätet med utökat material och som flera filmer.

Innehållet bygger på de erfarenheter som vi fått under alla de träffar och diskussioner vi fört med personer som har LHON. Områdena är en palett som ska kunna användas av personerna själva som får LHON, men även vara till nytta för olika professioner som kommer i kontakt med personer med synnedsettnings.

De kunskaper och erfarenheter vi fått har landat i följande struktur. Hela tonen ska försöka förmedla ett positivt budskap. ”Vi har en gemensam orsak som gör oss starkare tillsammans i LHON Eye Society!”

Första delen presenterar materialet och syften. Vi slår fast våra grundläggande filosofier och tankar. Vi ger också en vägledning om hur SE Framåt och alla dess delar kan användas praktiskt.

Vad är och innebär LHON –

Rättelse

Nedre bilden på sid 11 i förra numret var tagen av Björn Westling

medicinsk bakgrund till sjukdomen, förekomst, behandling och forskning. Vi ska också försöka påverka Socialstyrelsens beskrivning av LHON.

Leva med LHON – uppmuntran och praktiska råd för att klara vardagen även psykosociala aspekter för individ och familj. Många med synnedsettningar kan få svårt att motiveras och hitta bra aktiviteter. Vi ska därför i en liten film beskriva några enkla övningar som hjälper till att klara sig från t.ex. belastningsskador..

En viktig del är att kunna använda sin syn på bästa sätt. Vi kommer därför beskriva synträning med optik och elektronoptik. Det ska finnas möjlighet att träna själv vi dator, och vi ska ta fram en instruktionsfilm som pedagogiskt visar hur man hittar sin bästa näthinneplats och hur man ska träna.

Belysningsanpassningar av hem och arbetsplats har stor betydelse för välbefinnandet. Avsnittet beskriver ljusets betydelse, ger råd om olika belysningslösningar för att öka uthålligheten och synkomforten för personerna med LHON. Informativa bilder av situationen före och efter en anpassning.

Modern IT med Smartphones, datorer, appar – hur gör jag?

Vi ska ta fram ett material som stimulerar och motiverar an-

vändandet av IT teknik, särskilt smarta telefoner. Vi kommer kort beskriva utbudet av hårdvara och appar, och några tankar om träningen i användandet av telefonen.

Kan jag läsa på universitetet och kommer jag få jobb?

Vi ska beskriva hur studier har fungerat för några studenter med LHON. Vad bör man tänka på om man funderar på att börja läsa på högskola. Vilka fallgropar ska jag undvika. Vi vill också ge råd till lärare vid högskolor som får studenter med synnedsettnings.

På liknande sätt kommer vi intervjua personer med LHON som är ute i arbetslivet. Vi ska också ge råd till arbetsökande.

Boken kommer att avslutas med spännande visioner av framtida scenarier på möjliga samhällsförändringar som kan påverka livet, för oss alla och kanske särskilt om man har en synnedsettnings.

I början av 2017 kommer vi bjuda in till en stor konferens för att presentera och diskutera våra resultat. Vi kommer i höst gå ut med en inbjudan till alla med LHON och alla verksamma inom synrehabilitering.

Vi ses då, och till dess SE Framåt.

Bertil Sköld
projektledare

Kameralösningar i taket

Ofta upplever jag att eleverna har problem med avståndskamerorna vi förskriver idag. De monteras på elevens bord som tyvärr inte är så stabila som kameran kräver vilket gör att eleven får en skakig bild bara av att de rör sig vid sin bänk. Dessutom rör sig andra barn i klassrummen som lätt stöter emot bordet. De är dessutom i vägen för klasskompisar som sitter bakom, och det är inte så kul att bli ännu mer utpekad än vad som redan är. I ett fall som jag hade för en tid sedan klura vi ut något nytt och testade. Vi kapade av den långa stängen

som avståndskameran satt på och vände själva kameran upp och ner. Därmed kunde vi fästa den i taket bredvid projektorn. Där snurrar den nu ur vägen från alla, ostörd från skakningar och sänder en stadig bild ner till skärmen på elevens bänk. Den styrs som vanligt med joystick-en eller från datorns tangenter. Nästa önskan är att den ska bli trådlös!

En enkel lösning som blev mycket lyckad.

Anna Kadar
Stockholms syncentral

I Linköping har vi fått chansen att testa en helt ny produkt som underlättar för elever med synnedsättning i skolan. Det är norska företaget *Ablecon* som tillverkat en kamera som fästs i taket. Kameran är trådlöst ihopkopplad med elevens dator. Så eleven styr kameran med tangenterna på sitt tangentbord och får då möjlighet att se allt som finns i klassrummet på sin dataskärm. Eleven kan zooma in vad som står på tavlan eller varför inte menyerna som hänger längst fram i salen. Eleven som fått möjlighet att testa kameran i Linköping tycker om funktionen att det går att rikta kameran nedåt för att zooma in arbetsbladet han fått av läraren, och att då kunna få arbetsbladet uppläst..

Den är också sammankopplad med salens projektor så att det läraren gör och visar med projektor får eleven upp på sin skärm. Nu är det inga problem att sitta längst bak i klassrummet men ändå hänga med på vad som visas på tavlan. Eleven kommer även få prova på att koppla kameran till en Ipad och se vad han tycker om det. Ett jättespännande projekt och att vi i Linköping får vara först i Sverige att testa detta.

Eleven och hans resurs är jättenöjda än så länge och tycker det är spännande att få prova på det här.

Lisen Österberg
Speciallärare synnedsättning
Linköping

Olika synvinklar i Uppsala

Från FFS' konferens i mars.

Föredragningar och mindre workshops presenteras nedan utan särskild rangordning.

Prematurbarn har skör syn

Prematura barn har ofta en synnedsättning, sa barnögonläkare Eva Larsson. Synen upptar så stor del av hjärnan, och synimpulserna går så mycket runt där, att risken är stor att en liten hjärnskada påverkar just synen.

Och skador uppstår lätt eftersom hjärnan på ett upp till 32 veckors foster är så omogen och skör. Exempelvis uppstår det lätt blödningar.

Även ögonen skadas lätt. I ett växande öga växer blodkärlen ut från synnerven; det bildas lätt en vall – retinopati – som blodkärlen inte kan ta sig över. Detta kan behandlas med samma typ av laser som man behandlar diabetiker med. Men det är viktigt att man hittar barnen i riskzonen.

Man vet inte mycket om hur det går för sådana barn, man har bara följt dem sen 90-talet. Av dessa kan man konstatera att 2% har en synskada medan 30% har ett brytningsfel och 16% skelar. Alla har dock ett begränsat synfält även om begränsningen inte är stor.

I hjärnan uppstår lätt skada i den vita substansen, vilket

yttrar sig som CVI eller annan cp-skada. Detta kan konstateras exempelvis på att dessa barn ofta har halvdan synskärpa och begränsat synfält nedåt. Samt tolkningsproblem.

Det finns också indirekta sätt att konstatera framtida synskada. Man kan mäta näthinnans tjocklek, man kan mäta nerverna, och man kan göra OCT som med makulapatienter. Särskilt kan man konstatera att gula fläckens syngrop är ovanligt

liten. Detta innebär att tapparna är täckta av vävnad och att fotoreceptorerna fungerar sämre än på andra barn.

De flesta har hygglig syn dock, men alla småfel gör att det ändå blir ganska skört, sa Eva Larsson.

Mer om detta kan konstateras med en undersökning screening som har gjorts på alla barn födda före vecka 27 som kommer snart.

JW

Resultat från Step up

Step-up-projektet har nu resulterat i en serie skrifter, berättade Lisa Olgemar och Håkan Jansson från SPSM. De kan laddas ner från spsm.se, sök på ”step up”.

Där finns en liten pedagogisk skrift för att slå hål på myter om blinda – t.ex. att de har superhörsel, eller att ledarhundar hittar vägen själv. Där finns en alleuropeisk litteraturlista och en ordlista. Där finns en skrift – Enkla steg – för för-

äldrar och pedagoger om hur man kan stimulera små barn till självständighet och nyfikenhet innan man börjar med regelrätt träning. Där finns inte så mycket teknik, men desto mer av funktionalitet i vardagens naturliga situationer. Slutligen finns också en checklista för hur man kan kartlägga en fysisk miljö i t.ex. ett klassrum, beträffande ljus, kontrast, hinder och inte minst ljud.

JW

Hjälp nykomna med det moderna samhällets koder

Det finns många skillnader mellan Sverige och traditionella bondekulturer i Asien och Afrika. Skillnader som kan trassla till det i umgänget mellan representanter för det svenska "samhället" och vårdapparaten och människor födda i den traditionella bondekulturen.

Sa Denho Özmen från SPSM, som har upplevt båda världarna.

Skillnaden är främst en skillnad mellan en slätkultur och en medborgarkultur. Mellan ett samhälle där man kan lita på myndigheter och där man bara kan lita på slakten och kanske prästen.

I Sverige är vi alla med i samma klan, sa Denho Özmen. Och detta måste kommuniceras med dem som inte är vana vid sådant. Man måste översätta begrepp så att de kan tolkas av dem som är uppväxta i slätkulturen. Man måste förklara hur det svenska samhället fungerar.

Till exempel måste man förklara att det är viktigt för hela "klanen" att barn klarar sig bra och kan försörja sig och göra rätt för sig. Detta är viktigare än att det kan kännas skämmigt med synskada; i Sverige är det skämmigare att inte göra rätt för sig. Ty det svenska samhället är lika brutalt som det asiatiska – men på ett annat sätt.

När det blir för abstrakt blir det obegripligt. Ord som

“försäkringskassa” eller “logoped” är svåra att förstå om man inte är uppväxt med det. Ingen begriper varför man måste boka tid tre månader framåt om man inte förklarar det. Ingen vet att “fritid” i Sverige betyder tid som man inte får betalt.

Och ingen tar minsta notis om en auktoritet som hela tiden frågar “vad tycker du?” I det traditionella bondesamhället är det auktoriteten som *vet*.

Även i Sverige är det delarna som måste anpassa sig till helheten, precis som i det traditionella bondesamhället. Men den

som inte är född här kan inte koderna. Dem måste man hjälpa till med. Precis som ABF gjorde för hundra år sen, för dem som inte kunde det moderna samhällets koder då, sa Denho Özmen.

JW

Ytterligare något kan finnas på <http://ffss.se/blog/2016/04/22/material-fran-ffs-konferens-i- uppsala/>

Varning för splittrat ljudfokus

Sara Backström Lindeberg bjöd på en mycket intressant föreläsning av sin studie om ljudets betydelse för personer med synnedsättning. Det är ofta som olika professioner fokuserar på vad man ser istället för att höra vad personen hör. Man pratar om gemensamt fokus i skolsituationer och att just höra vad barnet hör är ett sätt att skapa ett gemensamt fokus.

För att lära sig olika ljud och ljudbilder krävs flera olika delar. För det första en erfarenhet, att veta vad man hör. Här har det betydelse om man hört ljudet tidigare och hur många gånger. Precis som små barn behöver känna på olika föremål många gånger för att förstå vad det är, på samma sätt behöver ljud tränas för att så småningom automatiseras.

I olika situationer som i förskolan, skolan eller arbetsplatsen är det många ljud som ska läras och också diskrimineras. Röster, saker, aktiviteter och själva rummet är exempel på förhållanden som ska tas in. Det handlar om att förstå ljud, kunna diskriminera ljud som inte är betydelsefulla för stunden och att också söka ljud.

Sara ger flera exempel från skolan och olika klassrumsobservationer. Några exempel på vad hon erfarit är när läraren använder t ex Whiteboard, Smartboard eller andra presentationer och den verbalisering som ges i sam-

manhanget ofta blir fragmentariska då visuellt fokus dominerar. När det inte finns visuell information blir den verbala informationen bättre.

Andra svårigheter är att ha flera auditiva fokus i lärandesituationen. Användning av tekniska hjälpmedel som talsyntes, när man också behöver höra vad läraren säger, att få syntolkat av en resursperson samtidigt som läraren informerar eller att ha fokus i ett samtal när flera samtal pågår parallellt i samma rum.

Sara beskriver också hur miljön blir begränsande och det kan vara svårt att förstå sammanhang. Man sluter sig då situationen blir omöjlig att greppa vilket kan tolkas att man är ointresserad, delaktigheten blir begränsad vilket i sin tur kan leda till utan-

förskap. I hennes studier beskriver hon också att klassrummet är det mest tillgängliga medan matsal, korridorer och fritidshem är svåra. Detta försvårar det sociala samspelet som oftast förekommer i dessa lokaler.

Sara berättar också om sin egen erfarenhet efter att ha förlorat synen. Hur hon fått lära sig att sortera ljuden, lärt på nytt och hur hon arbetar med denna iakttagelse i sitt arbete som rådgivare i Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Hennes uppsats finns på <https://webbshop.spsm.se/med-ljudet-som-omvarld/>

Catharina Månsson
Specialpedagogiska
Skolmyndigheten

De tekniska hjälpmedlen blir allt mångsidigare

Workshop med Lilly

På en workshop visade David Renström från Synutveckling Skellefteå hur man kan låta smartphones underlätta vardagen. Dels av funktioner som finns inbyggda i telefonen, till exempel hur man kollar vädret, ställer timer i köket eller ställer väckning. Och dels av sådana appar som man får ladda ner.

Bland de senare fanns tåg-tavlan som anger tågavgångar, riksbankens app Kolla pengarna, som talar om vilken sedel man håller i handen, Handelsbankens bankapp som han kunde kolla saldot med, och ocr-appen KNFB Reader som visserligen är en av de dyrare men också en av de bättre enligt David. Han lät också syntolkningsappen Movietalk tolka en film som han visade på datorn.

I en annan workshop berättade Christian Möller från Iris Hjälpmedel om telefoner som var designade för att vara så enkla som möjligt. Det är många som är ovana vid telefoner eller tycker det är svårt, sa han, och de har hittills inte haft mycket att välja på. Men nu finns två modeller.

Dels finns Soundshell som bara har de mest grundläggande funktionerna – meddelanden, kontakthantering, samtal och enklare inställningar. I grunden är det en Samsungapparat för att den är stabil och kompatibel. Man trycker på olika ställen på skärmen beroende på vad man

Doro Claria

vill – höger betyder framåt, vänster betyder bakåt. Komplicerade sveprörelser behövs inte. Dessutom finns support både på telefon och epost.

Doro Claria är lite mer komplicerad, och rymmer webbläsare, epost, gps, radio, daisyspelare och kalender. Även den har tryckkänslig skärm som är försedd med ett gummifodral med små hål så det blir som knappar. För att bläddra trycker man på piltangenter, eller man kan diktera. Den kan dessutom kopplas till anteckningshjälpmedel via blåtand.

Lisa Marklund från Sc Östersund presenterade Lilly på film, och det arbete hon, Lilly och Lillys föräldrar har haft med Lillys synedsättning.

Denna uppkom på grund av en cancerbehandling som Lilly fick då hon var tre. Behandlingen orsakade skador på syncentrum som gjorde Lilly under en tid "subjektivt blind" – dvs hon märkte inte att hon såg, men reagerade ändå för synstimuli.

Efter en tid gick skadan tillbaka, kunde man se på film. En film från treårsåldern visar Lilly som kan sortera bland saker om de är tredimensionella, men använder förfärligt mycket energi på detta. En film från femårsåldern visar att Lilly kan se färger, och storlekar men fortfarande helst vill känna med fingrarna. Det är fortfarande svårt att hitta, för att inte tala om bokstäver.

Vad bör man göra? Ska man satsa på punktskrift? Jo, det tycker Kerstin Fellenius och flera i publiken.

Men det stora problemet är att det fortfarande trots WHO:s definitioner finns oförståelse för hjärnsynskadors yttringar. Det finns till exempel ingen diagnoskod för cvi – även om bland annat Lena Jacobson arbetar för detta.

JW

JW

Coachgrupper för unga Nya i FFS'

Det var ett nytt grepp från syncentralen, berättade Jenny-Ann Karlsson från sc Östergötland. Redan för flera år sen hade man märkt att en del arbetsökande hamnade mellan stolarna – speciellt de som just hade slutat skolan, eller de som hade fått s.k. aktivitetsersättning för att det ansågs enklast så.

Så syncentralen kontaktade SRF Östergötland som tidigare hade samarbetat med arbetsförmedlingen om arbetsökande med synnedsättning. Tillsammans bjöd man in studerande och färskt arbetsökande till arbetsplatsbesök och vanliga gruppdiskussioner. Det var syncentralen som letade upp

kandidaterna och SRF Östergötland var med på studiebesöken. Poängen var att besöka arbetsplatser där det redan fanns arbete med synnedsättning och det alltså fanns en erfarenhet om hur det hade fungerat bra.

Efterhand kom det in deltagare som var lite äldre och hade sökt arbete längre tid. Vilket ledde till att det blev två grupper som gjorde samma sak.

Några av deltagarna har nu fått jobb, och någon studerar vidare. Men även de som inte har fått jobb har i alla fall kommit ur sin passivitet och kan stötta varandra.

JW

Jag heter *Cecilia Ekstrand* och arbetar som handläggare på Synskadades Riksförbund i Enskede. De områden jag främst arbetar med utbildning, habilitering och rättigheter för barn och unga med synnedsättning. Jag sitter med i samråd med skolmyndigheterna, är med i Punktskriftsnämndens barngrupp, i SPSM:s läromedelsgrupp och i Nätverket för Barnkonventionen. Inom ramen för SRF:s samarbeten med nordiska och europeiska synskadeorganisationer arbetar jag med frågor som rör situationen för barn och unga med synnedsättning även utanför Sverige.

Avgående styrelsemedlemmarna Lisa Marklund och Laila Immo avtackas.

---

styrelse

Jag heter *Camilla Hollsten* och jobbar som synpedagog på syncentralen i Kalmar. Jag arbetar med barn, ungdomar och vuxna i arbetsför ålder. Jag har arbetat som synpedagog i 2 år och innan det var jag 15 på barnhabiliteringen. Jag är utbildad förskollärare och specialpedagog och har gått flera kurser inom synområdet, bla Optimetrisk rehabilitering på Linnéuniversitetet. I mitt arbete med barn samarbetar jag mycket med ortoptisterna på ögonkliniken. Det ska bli roligt att få vara den del av FFS styrelse.

Jag heter *Lasse Jonsson* och arbetar som synspecialist inom Enheten Syn Döv Hörsel Nord på Arbetsförmedlingen i Sundsvall.

Jag arbetar i huvudsak med synutredningar och arbetsplatsanpassningar i Gävleborg, Västernorrland och Jämtland och jag har varit verksam inom synrehabiliteringen på Arbetsförmedlingen sedan 2004.

Jag heter *Micke Larsson* och arbetar på Insyn Sverige AB. Vad gör jag på Insyn, det är många som undrar det framför allt mina arbetskollabor.

Titeln är i alla fall VD vilket oftast innebär att man får göra allt, från administrativa uppgifter såsom upphandlingar, försäljning, service och support. Även hjälper till med marknadsfrågor, nyhetsblad, mässor och städa kaffemaskinen.

Startade min karriär inom synsvängen 1994 när jag började jobba på LVI.

Sedan efter några år delades företaget, LVI fortsatte med CCTV och LVS tog hand om det datarelaterade produkterna. Sedan bytte vi namn till Nordisk SynSupport efter några händelserika år startade vi till slut Insyn 2001.

Det roligaste jag vet är att leverera synanpassningar framför allt till barn för de är så härligt ärliga !

Hela styrelsen

Annika Södergren, SPSM, ordförande

Catharina Månsson, SPSM, vice ordförande

Åsa Karlsson Lundqvist, SPSM, kassör

Thomas Larsson, Af Syn Uppsala, sekreterare

Lisen Österberg, Linköpings kommun, ledamot

Michael Larsson, Insyn, ledamot

Camilla Hollsten, Sc Kalmar, ledamot

Lars Jonsson, Af Syn Sundsvall, ledamot

Cecilia Ekstrand, SRF, suppleant

Årets FFS-are

Anne Granath

har lyckats få fart på Kvalitetsregistret för synrehabilitering på ett förtjänstfullt sätt. Med sin optimistiska inställning att ingenting är svårt eller omöjligt har hon fått nästan alla syncentraler i Sverige med på banan. Äntligen är vi en bit på väg för att kunna jämföra oss med varandra på ett sätt som inte blandar äpplen och päron och som med tiden kan skapa evidens inom vårt område.

Från apparatfronten

På FFS-konferensen ställdes som vanligt nya hjälpmedel ut. Små läsapparater verkade hetast i år.

Ablecon, www.ablecon.no är ett nytt företag. De har en produkt, *Ablecenter* kommunikationssystem i skolsal. Elevens skärm alt padda alt telefon är kopplad till kamera och till den tavla som läraren skriver på. Den är särskilt finurlig för den som inte vill ha något som ser ut som ett hjälpmedel. Kompatibel med Windows, Mac OS, Android och IOS. Mer om denna produkt på sidan 7.

Polarprint, www.polarprint.se *Optelec Traveller HD*, är en förstoringskärm på 2 kg som går på en skena och får plats i en mindre väska. Bild se nedan.

Optelec Clearview Speech, läskamera som tar bilder och läser upp. Bäst lämpad för synsvaga

som kan se skärmen.

Guide Reader, talboksläsare med skärm, likaledes bäst för synsvaga men kan ställas in för blinda. Med wifi för nedladdning, styrs från fjärrkontroll. Texten kan förstoras med fingergester som vanlig pekskärm.

E-bot, batteridrivna kamera, kan anslutas till tv, bildskärm, nätverk och platta. Förstoringen kan ändras via skärmpekning. Med avståndskamera, ocr-scanning och uppläsning.

Insyn, www.insyn.se Saluför nu även optik från *Coil* och *Eschenbach* samt belysning från *Lux* och *Waldmann*.

Eyepal Ace med display och *Eyepal ROL* utan är portabla scannrar som kan kopplas till punktdisplay. Bild se nedan.

Zoomtext tangentbord har blivit mer ergonomiskt och fått funktionsknappar

Visio Book har nu fått koppling till dator. Med tre avståndslägen

Reinecker Veo har full HD och löstagbar kommandodosa. Skärmen kan roteras. Kan kopplas till dator.

Och *Vario Ultra* har blivit snabbare.

Multilens, www.multilens.se
MLNight Cover är ett LLR-filter tar bort det blåljus som påverkar dygnsrytmen. Sätts på utanpå glasögonen på natten. Bild se ovan.

AMD Comfort gör samma sak och ger också förstoring. Speciellt anpassat för makulapatieter.

Ergolux MP förstoringsglas med lampa har fått en mer ergonomisk utformning

Icap, www.icap.nu

TapeKing är ett talande måttband med vattenpass och vinkelmatrare.

Clover 3, 5 och 7 (tum) är läskameror, sjuan har knapparna på framsidan av ergonomiska skäl. Bild se nedan

Optima är ett nytt optikprogram som innehåller förstoringsglas, glasögon, kikare och läslinjaler att välja från.

LVI, www.lvi.se

Magnilink-kamerorna är numera HD och *Magnilink S* har fått en scanner.

Magnilink PRO är speciellt anpassad för arbete vilket bl.a. innebär att det är så långt mellan kamera och bord att vad som helst får plats där (en knapp halvmeter). OCR-scanner, kopplingsbarhet etc ingår förstås. Se bild ovan.

ML Voice har fått en röst till, Klara, men Infovox-rösterna kan läggas till.

Bluetooth är ett minitangentbord för svagsynta att koppla till smartphone eller padde.

Iris, www.irishjalpmedel.se
Soundshell och *Doro Claria* är telefoner med röststöd i alla

menyer. *Soundshell* är bara för att ringa och smsa med, *Claria* är en smartphoneapp och ett överdrag så att man kan känna tangenterna. Med telesupport. Se artikel på sidan 11!

Daylight Foldi är en LED-bordslampa med batteri. Väger 400 g.

Armbandsuret Bradley visar tiden taktillt med hjälp av små kulor.

Fickuret Helen visar tid med vibrationer för dövblinda. Med timer och larm.

Mer om nya hjälpmedel se sid 18

CVI Range kartlägger och tränar den funktionella synen

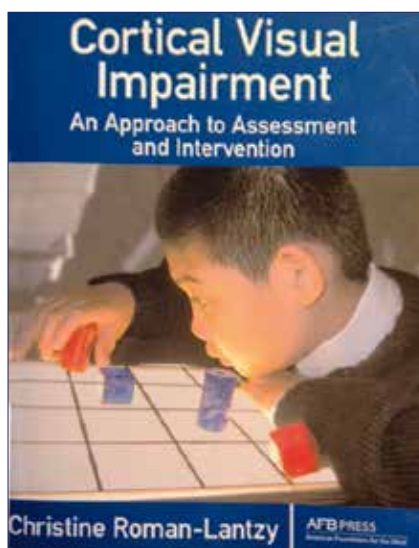
Under en dag i april hade vi förmånen att få lyssna på en föreläsning med Dr Christine Roman Lantzy från USA. Dagen anordnades av Center for Kommunikation og Velfaerds-teknologi, Syn i Odense i Danmark.

Vi kommer redogöra för en del av det som Christine tog upp under dagen.

Christine Roman Lantzy har en bakgrund som lärare för barn med synnedbudsättning i USA. Hon har forskat och bedrivit doktorsstudier kring barn med CVI (British Journal of Visual Impairment May 2009 vol. 27 no. 2 173-175) (Cerebral/cortical visual impairment).

Hennes föreläsning handlade om CVI Range, som är en metod för kartläggning av funktionell syn och ”träning”/stimulering av synen för barn med CVI. Christine har skrivit en bok om CVI Range; *Cortical Visual impairment, an approach to assessment and intervention*.

CVI Range delas in i 3 nivåer i en 10-gradig skala, där 0 är ingen syn och 10 är normal syn. Christine menar att barn på nivå I kan ha bättre förutsättningar än man tror, de saknar bara erfarenheter av synintryck. I den första nivån är det dorsala systemet i hjärnan som fungerar (vilket är ett primitivt synsystem, ”var-syn”). På nivå II och III fung-

erar även det ventrala systemet (”vad-synen”).

Hjärnan har en plasticitet och nya synapser kan bildas, men för att de ska utvecklas krävs att barnet använder sin syn och tittar aktivt. Att ge visuell stimulering frekvent är viktigt och träningen bör ske ofta för att utveckling av synen skall ske. Även synbarken utvecklas genom att ta emot synintryck.

Orsaker till CVI; asfyxi (syrebrist före, under eller efter födelsen), trauma (shaken baby syndrome, bilolyckor, skottskador, andra olycksfall), PVL (periventrikulär leukomalaci hos barn som är för tidigt födda), metaboliska (ämnesomsättning) orsaker, stroke (förekommer även hos barn), infektioner under graviditeten, strukturella förändringar som hydrocephalus och intrakraniella blödningar.

Kännetecken för CVI:

– *Färg*: Föredrar ofta färger som röd, orange och gul. Har ofta ett bra kontrastseende, men föredrar färgade föremål framför kontrastrika föremål. Rött är en färg som ligger under synbarksnivå. Christine visar exempel på hur hon använder en svart bakgrund eller en ljusbox.

– *Rörelse*: Lättare att se saker/personer i rörelse eller i egen rörelse. Det kan vara att ett objekt rör på sig, att barnet rör på sig, att barnet rör på huvudet eller att objekt är lysande eller reflekterande.

– *Fördröjning av synbeteendet*: Barnet har ofta en fördröjning och det tar längre tid för barnet att titta på ett objekt. Viktigt att man som vuxen är tyst och väntar in barnet tills det tittar på objektet.

– *Komplexitet*: När det gäller objekt är det viktigt att man använder enfärgade objekt, eftersom det då är lättare att se objektet som ett helt objekt. Att alla runtom barnet använder samma benämningar och vokabulär om objektet.

– *Omgivning*: Barnets syn varierar inte, utan det är omgivningen som ändras. Barnet kanske har som strategi att använda känseln och/eller titta bort när det ska ta saker. Viktigt att miljön inte är rörig.

– *Sensorisk omgivning*: Kan inte processa olika sinnesintryck samtidigt.

– *Ansikten*: Svårt med ansiktsigenkänning.

– *Stirra i ljuset*: Barnet vill gärna titta in i ljus, exempelvis på ljuskällor i taket. Ljus kan också göra så att barnet fokuserar på att titta på ett objekt, exempelvis om man belyser objektet med en ficklampa eller använder en ljusbox.

– *Synfält*: Barnet kan ha en sida som det föredrar att titta åt. Vanligt med synfältsbortfall nedåt vid CVI.

– *Att inte se det ovanliga i omgivningen*: Vilka tidigare visuella erfarenheter har man att bygga upp sina synintryck på, speciellt om man kommer till nya och okända miljöer.

– *Visuella reflexer*: Har förse-nade eller saknar reflexer som blinkreflexen när något kommer nära ögat.

– *Avståndseende*: Svårt att se saker/personer på långt avstånd, speciellt i röriga miljöer.

– *Frånvaro av att titta direkt på objektet*: Barnet tittar på objektet, tittar bort och tar sedan objektet. Använda ljus för att få barnet att fokusera med blicken.

Nivå I: 0-3 på CVI Range, ingen visuell nyfikenhet, föredrar en färg framför andra
Nivå II: 4-7 på CVI Range,

ventrala systemet – ”vad – syn” är inkopplad
Nivå III: 7-10 på CVI Range, svårt med ansikten, lättare med saker i rörelse

När ett barn är kartlagt och man vet i vilken fas barnet befinner sig görs interventioner som skall utveckla barnet. Det finns alltid en pedagogisk tanke bakom ett objekt man använder berättar Christine, - man viftar inte bara med något objekt, utan att veta vad det skall leda till för utveckling hos barnet. Hon ger exempel på att om barnet ser röda objekt kan till exempel en röd tandborste användas, samtidigt som man kopplar språket till objektet.

Christine berättar om en spännande studie som hon deltar i, där man undersöker om man tidigt kan identifiera barn i riskzonen för CVI. Detta gäller barn som är för tidigt födda. Dels genom att ställa vissa frågor till föräldrarna, men även genom att göra vissa enkla undersökningar/observationer. Screening görs på neonatalavdelning på sjukhus.

I USA vill man kunna diagnostisera för CVI, eftersom man då kan få tillgång till statligt stöd för sitt barn med funktionsnedsättning.

I USA anordnas två veckors kurser om CVI Range. Även

webbaserade kurser finns. Se vidare på hemsidan: <http://www.perkinselarning.org/perkins-roman-cvi-range-endorsement>

Vi vill avsluta med att uppmana personer som är intresserade av att veta mer om CVI Range att höra av sig till oss (se e-post adresser nedan). Vi har planer på att framöver anordna seminarium kring CVI Range och hur vi ska se på det utifrån svenska förhållanden.

Annika Södergren
synpedagog;
annika.sodergren@spsm.se
Gunnel Torége
rådgivare/specialpedagog;
gunnel.torege@spsm.se

Nytt från världens största hjälpmedelskonferens

Varje år hålls konferensen CSUN i San Diego i Södra Kalifornien.

Det är den största internationella konferensen med fokus på den digitala världen, hjälpmedel och ny teknik för personer med funktionsnedsättningar. Den är känd som ett viktigt forum som visar upp den senaste tekniken och praktiska lösningar som kan användas för att undanröja barriärer som hindrar ett fullständigt deltagande för personer med funktionsnedsättningar i utbildning, arbete och sociala sammanhang.

Konferensen CSUN hålls i Manchester Grand Hyatt Hotel som har plats att ta emot den stora mängd deltagare som konferensen lockar - ca 5000.

För 31 år sedan genomförde Dr Harry Murphy som dåvarande chef för Center on Disabilities California state Northridge University, tillsammans med sina kollegor den första konferensen kring teknologi för personer med funktionsnedsättningar i sitt slag. Området var nytt och hett, en mötesplats behövdes och kunskapsörsten var stor bland både brukare och professionella. Allt sedan dess har konferensen genomförts en gång per år och växt till att bli en av världens största inom området.

Konferensen är ett välordnat

Dr Harry Murphy, Sandy Plotin (Managing director för CSUN) samt Dr. Klaus Miesenberger, Österrike, för närvarande gästföreläsande professor i New York.

evenemang med enormt många intressanta föreläsningar och presentationer som ger ökad kunskap, nya idéer, och hopp om framtiden. CSUN har också över 150 utställare från olika delar av världen som visar upp sina produkter, och utställningshallen blir en stimulerande mötesplats för deltagarna. Det är mycket intressant på gång inom området! På mässan ser man allt från det mest lågteknologiska till det mest avancerade. Det finns allt från "Tack-Tiles" som ger möjlighet till punktinläring via legobitar med punktskrift (<http://www.tack-tiles.com>) till elektroniska glasögon som via en kamera förstorar bilden till miniatyrskärmar framför ögonen (<http://www.esighteyewear.com>) eller en Dot Watch som är en

"Smart Watch" för punktanvändare och ska bli klar under 2016 eller en Dot Pad som inte finns annat än som idé just nu men ska bli produkt 2017 (<http://www.dotincorp.com>).

Dot pad

Företaget OHFA TECH

har gjort produkten Taptic för de som ska börja att träna på punktskrift. Man har gjort något nytt inom detta område. Läraren kan skapa text i en Applikation på sin mobiltelefon och sedan skickas texten över till apparaten som kan visa upp till 9 tecken. Punkt apparaten har också 9 löstagbara ”celler” där eleven själv kan forma sina bokstäver. Läs mer om detta på info@ohfatech.com

Ett område med många nya produkter är huvudburna hjälpmedel. Man visar ”glasögon”

med sonar som upptäcker hinder framför dig och varnar med ljudåterkoppling. Läs mer om ”Visum – Ultrasonic Blind Glass” på <http://www.daconevisum.com>. Ett företag har utvecklat ”glasögon” som projicerar en bild direkt på näthinnan med någon typ av laserstråle. Produkten kallas ”Retinal Imaging Lase Eyewear. De finns framtagna som produkt men går inte ännu att köpa i USA. För information mailar man till lew@mlqdlaser.com.

På mässan fanns också en annan

Taptic

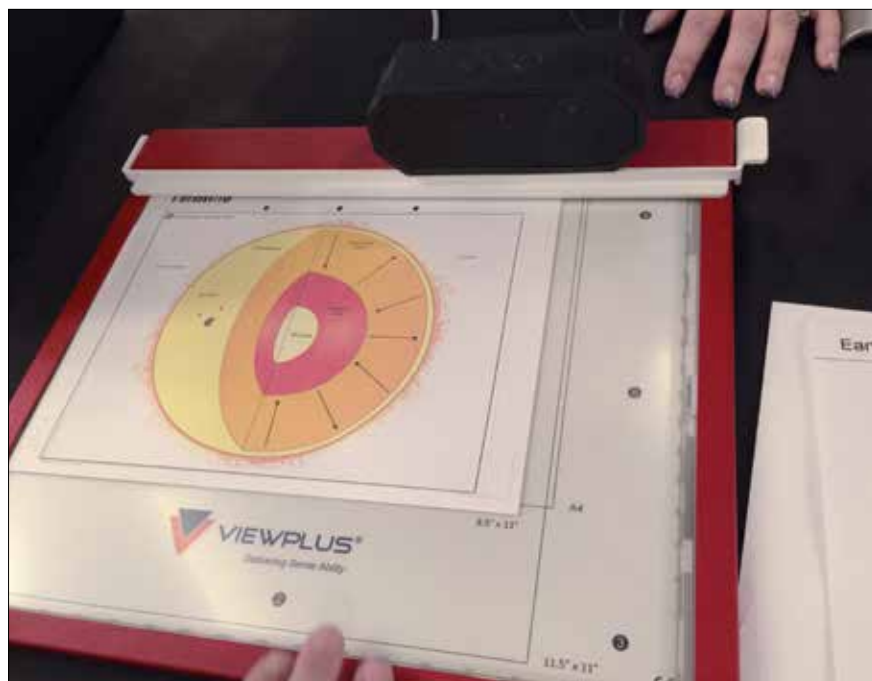
sorts ”glasögon” med produkt-namnet ”eSight”. De består av en kamera, bildskärmar framför ögonen och reglage så att man kan zooma in det man fokuserar på. Produkten har funnits några år i Canada och USA och nu står man inför en introduktion i Europa.

Produkten verkar vara av hög kvalitet men kostar också mycket. Aktuell pris i USA är 15000\$. Vi får se om den kommer till Sverige inom ett par år. Läs mer om vad glasögonen är bra på <http://www.esighteyewear.com>.

Ett annat område där många tillverkar produkter för att möta ett ökande behov är när det gäller att personer som har synned-sättningar eller kognitiva svårigheter ska kunna ta sin medicin på ett säkrare sätt. Det finns produkter där man fäster markerade ”taggar” på brukarens burkar/askar. Det finns utrustningar där man kan skriva ut och läsa av streckkoder placerade på sina förpackningar. Läsaren pratar sedan ut vilken medicin det är i förpackningen och vad du har för ordination. En i mängden är ACCESSAMED från optaPHONIC. Det finns mer att läsa på <http://accessamed.com>

Inom området punktutskriften är det roligt att konstatera att det svenska företag Index fortfarande står sig bra i konkurrensen. I version 5 behövs inga speciella dyra utskriftsprogram utan for-

En av utvecklarna på eSight visar sina glasögon för Thomas Ragnarsson.

Taktil utskrift i färg visas på en pekskärm.

matet styrks direkt av skrivaren. Läs mer på www.indexbraille.com/. Det är väl endast då det gäller kombinerade utskrifter med svartskrift eller färgutskrifter i kombination och punkt och taktila bilder som Viewplus är det bästa alternativet. Läs mer på: <https://viewplus.com/>.

Företaget AiSquared puffade mycket för sin nyaste produkt Zoomtext Fusion 10.1 som är den första produkten efter sammanslagningen med Window-Eyes. Den ser ut att vara väl fungerande vid en demosituation och har bland annat bättre möjligheter att fungera bra på Internet om man jämför med Zoomtext tidigare produkter. Man kan säga att Zoomtext familjen har växt med en helt ny produkt som integrerar förstoring, tal och punkt. Det blir i viss mån en konkurrent till Supernova med dess programsvit och Jaws i kombination

med Magic. ZT fusion är designat för personer med avancerad eller progressiv synförlust och erbjuder samma funktioner som finns i ZoomText Magnifier/Screenreader, samt en komplett skärmläsare med stöd för punktskrift. Zoomtext magnifier är fortfarande ett av de mest använda förstöringsprogrammen, och med denna produkt kan användaren bygga på med talstöd och punkt utan att behöva lära om eller lära nytt. Det blir en spännande produkt att testa här hemma. Mer att läsa finns på <http://www.zoomtext.com/Fusion>

Freedom Scientific visade Jaws, punktskriftsskärmar och flera olika CCTV i sin monter. Skärmläsarens förbättringar ligger mycket i att man uppdaterar så att man klarar de senaste versionerna av Office på bästa sätt samt att man försöker anpassa sig så gott man kan mot

Björn Löfstedt på Index.

de stora läsarna på Internet och tex Googles applikationer. Nyast bland punktskriftsskärmar är Focus 14 sammanbyggd med en dator. För övrigt det kända sortimentet av Focus upp till 80 tecken.

Intressant av de elektroniska förstöringsprodukterna är den nya 7" Ruby som har flera bra finesser och kan förstora 2 – 24x och har en bra skärm. Även möjlighet att ta en bild med den rörliga kameran och förstora i bilden. Läs mer <http://FreedomScientific.com>.

Dolphin visar upp den nya versionen av SuperNova, ett förstöringsprogram för Windows-datorer med stöd för Windows 10. Programmet har mycket bra skärmförstoring med kantutjämning, möjligheter till färginställningar och ett stort urval av olika förstöringsfunktioner och fungerar även med datorer och tablets med pekskärm. Version 15 erbjuder nyheter

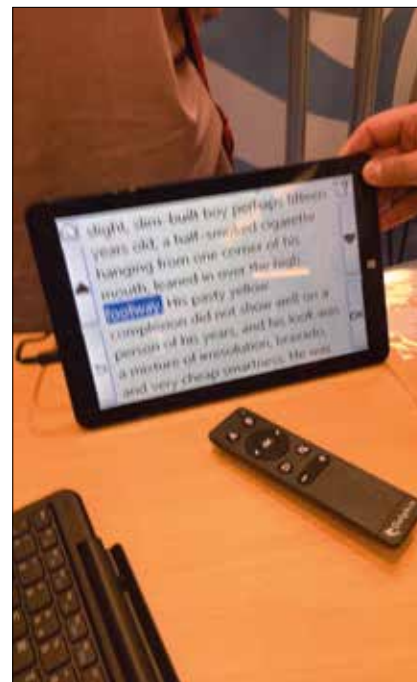
Magnify, connect & view – the interactive whiteboard

när det gäller behandling av text. Med en dokumentkamera kopplad till datorn går det att få bilden visad på bildskärmen i olika förstoringsgrad. Du kan skanna och läsa med det inbyggda OCR-programmet. Du har också "Bokhyllan" med online-uppkoppling till Legimus och MTM Taltidningar som en mycket bra funktion. Programmet har också kopplingarna till mängder av svenska podd- och liveradiokanaler för snabb och enkel åtkomst.

Dolphin visar också upp en ny intressant produkt som man kallar SuperNova Connect&View. Ansluts via VNC. Fungerar direkt med en Mac som har VNC inbyggt. PC

Det tjeckiska företaget Blindshell har utvecklat en enkel och användarvänlig smartphone applikation för personer med synnedsättning.

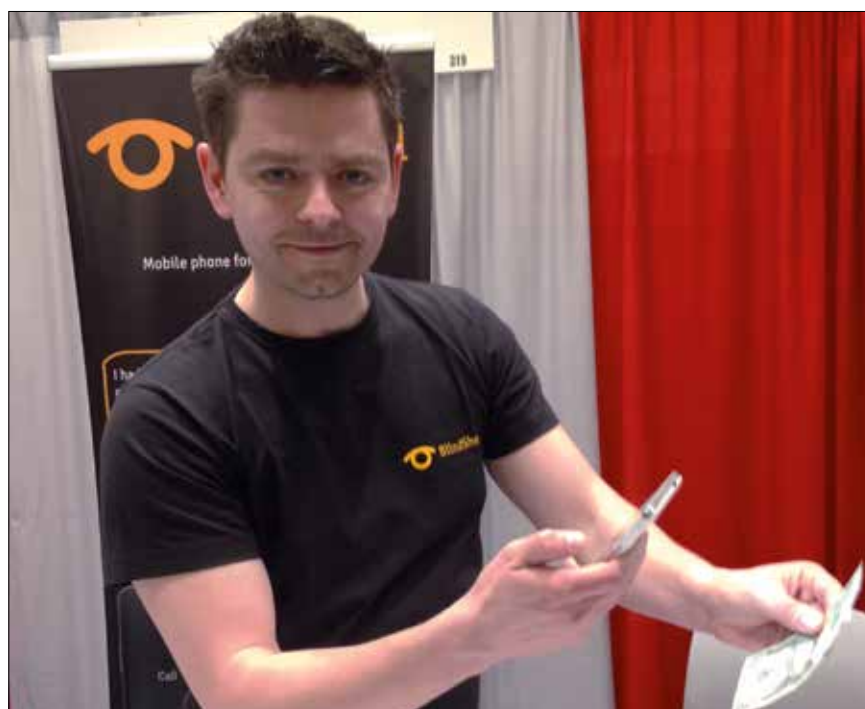
kräver något av de gratisprogram som finns på marknaden. RealVNC, Tight, m fl ska fungera. Connect and view går ut på att man binder samman lärarens interaktiva "whiteboard" med elevens dator via det lokala nätverket. Produkten släpptes i tisdags så den är riktigt ny. Ser väl fungerande ut, man får bara komma ihåg att det bara är en bild som eleven får på sin skärm så, den blir inte lika snyggt förstorad som riktiga dokument. Har skolan bra nätverk kommer det troligen att fungera ganska bra om man inte har för stora förstoringsbehov. Utvecklaren Mattias Karlsson visade en kommande produkt. Det är GuideView som är en låst Windows 10 platta med enkla menyer som kan styras med en fjärrkontroll som blir en variant av Dolphin Guide med de enkla menyerna. Man har dock inte kopplat på möjligheten att använda punkt i den första versionen. Inget datum är satt för när den släpps

Kommande produkten Guide Reader

ännu, men före sommaren tror Mattias.

Det tjeckiska företaget BlindShell har utvecklat en smartphone applikation som ger tillgång till Android-systemet för personer med synnedsätt-

Amazon Echo är en spännande produkt som gav upphov till stort intresse.

ning. Miljön styrs med enkla touch-gester och den har funktioner så som att ringa, skriva meddelanden, kontaktlista, larm, anteckningar, röstinspelning, kalender, läsplatta, färgåtergivning, känna igen sedlar förstoringsglas, kalkylator mm. En unik produkt med tangentbord som gör den lätt att använda. Läs mer på www.blindshell.com.

Föreläsningar och visningar av Amazons produkter Alexa and Echo, Kindle E-Readers, Fire TV, och Fire Tablets med VoiceView som är stora i USA var populära under konferensen. Störst intresse visades för "Echo" en handsfree högtalare med röststyrning som kan användas som "hjälpreda" i många olika situationer. Den

Aira – en visuell tolktjänst för personer med synnedsättning

känner igen din röst från andra sidan rummet, även när musik spelas och det går att spela upp musik från olika tjänster så som Spotify, Pandora, TuneIn m.fl. med fantastiskt surroundljud. Den svarar på frågor, läser ljudböcker och nyheter, rapporter trafik och väder, ger information om lokala företag, erbjuder sportresultat och scheman och mer med hjälp av Alexa Voice service. Du kan styra lampor, växlar och termostater med olika kompatibla hemutrustningssystem som Philips Hue och Samsung SmartThings. Nya funktioner och färdigheter går att lägga till eftersom. Många väntar med spänning på säljstarten juni 2016! Läs mer om den här: <http://www.amazon.com/Amazon-Echo-Bluetooth->

Speaker-with-WiFi-Alexa/dp/B00X4WHP5E.

Aira är en visuell tolktjänst.

Den synnedsatta personen använder smarta glasögon försedda med en kamera. Aira har ett nätverk av certifierade agenter som fungerar som visuella tolkar och är redo för bildtolkning i realtid. Med ett lätt tryck på skalmen tas ett foto som skickas till en av agenterna som tolkar bilden. Agenten kan ge assistans i många av dagens aktiviteter och hjälper användarna utföra ett brett utbud av dagliga uppgifter och aktiviteter både i hemmiljö och i en arbetssituation. Det handlar om möjligheten att bli mer självständig i allt från att orientera och förflytta sig i sin omgivning, känna igen ansikten, handla, resa mm. Läs mer på www.aira.io

Sonovision visade sin produkt Sonowand - ett hjälpmedel som gör det möjligt för en synskadad användare att härleda information och placering av objekt i omgivningen. Den är utformad som en liten stav som hålls i handen och scannar av omgivningen när man rör den åt olika håll. När man trycker på ON-knappen avges ultraljudspulser som ger eko när föremål detekteras och den tid som krävs för ekot att återvända mäts, vilket ger avståndet till objektet. Mätningen omvandlas till en ljudsignal där högre frekvens betyder närmare objektet och lägre frekvenser betyder längre bort. Den är väldigt precis och känsligare än det mänskliga örat och möjliggör upptäckt av exempelvis lågt hängande

Ginny Templeton visar kommunikationshjälpmedlet UbiDuo2 som ger möjlighet till realtidskommunikation mellan hörande och hörselnedsatta/döva personer.

föremål, branter, navigering i trappor mm. Läs mer på hemsidan www.sonovisionllc.com.

Googles anti-skaksked

UbiDuo 2 är ett system för realtidstolkning via text som ger hörselnedsatta och döva personer en möjlighet att kommunicera med hörande. Den är enkel att använda - man sitter mitt emot varandra med var sin skärm och var sitt tangentbord och skriver till varandra. Ingen koppling till Internet behövs och hjälpmedlet kan bidra till att minska klyftan mellan hörande och hörselnedsatta/döva i miljöer där det inte går att kommunicera med teckenspråk till exempel på en arbetsplats där en döv person arbetar – men ingen av de andra kan teckenspråk. Detta hjälpmedel ger alla en möjlighet till en jämlik kommunikation, ansikte mot ansikte i realtid utan barriärer förutsatt att man har ett skriftspråk. Läs mer på www.scomm.com

Google har en stor monter och ett eget rum för föreläsningar. Man har satsat brett och visar sin tillgänglighet inom många områden för personer med olika funktionsnedsättningar. Google

har bra intentioner, och mycket folk som jobbar med detta, men det är fortfarande en bra bit kvar innan det fungera i närheten på lika bra sätt som det gör i en PC med Office, och en vanlig skärmläsare. Googles målsättning och ”mission” är att organisera världens information och göra den universellt tillgänglig och användbar. De arbetar aktivt för och med tillgänglighet till sina produkter på olika sätt. I USA är det vanligt att företag använder sviten Google APPs, bland annat för att den är kostnadsfri och lätt att använda för medarbetare. Tillgängligheten med skärmläsare som till exempel JAWS har dock varit under all kritik och har inte fungerat alls. I nuläget sägs att Googles produkter fungerar med de flesta på marknaden förekommande skärmläsare. Man har sett över funktioner som tangentbords- och röststyrning, inbyggt talstöd, användning av kortkommandon, högkontrastscheman mm. Läs mer på <http://www.google.com/accessibility>. Tips: kolla in <http://www.g.co/web-accessibilitycourse> där google regelbundet ger fria webinarier som man kan ta del av.

En mycket intressant produkt som Google visar är ”skeden som motverkar dina skakningar”. Ett avancerat verktyg för den som har problem med att maten inte finns kvar på skeden eller gaffeln då man för den till munnen. Avancerad gyroteknik ska hjälpa personer med ofrivilliga skakningar på detta område.

Google vill ha återkoppling på sina anpassningar. Läs mer och ge återkoppling på <http://>

Det är alltid intressant att se nya lösningar för taktila bilder och kartor. Nu finns ju också 3-D skrivare som kan bidra med en helt ny dimension!

versionen har förbättrat stöd för pekskrämmor, man kommer till exempel åt skärmtangentbordet väl via gester. Magic 13.1 kom i februari 2016 och har JAWS kompletta talstöd i sig nu.

EPUB är en förkortning för Electronic Publication och är en fri och öppen standard för e-böcker. Becky Gibson och Susanne Keohane, bägge konsulter på IBM, gav en presentation om EPUB3. Då Beckys vänner säger att ”de tycker så mycket om att hålla i en tryckt bok” brukar hon säga att hon tycker så mycket om ”att kunna söka reda på den information hon behöver”. Just sökmöjligheterna i EPUB3 är en stor fördel och betydligt bättre än i HTML5. Möjligheten att ändra format och stil är viktig och det går att göra överstrykningar och anteckningar i marginalen. Varför IBM har varit aktiva med att använda EPUB3 är mycket för att man behöver ha ett system med dokument där man kan översätta och använda dem in olika sammanhang. IBM erbjuder olika kostnadsfria verktyg IBM Accessibility Service on Bluemix. En av dem som finns där är Digital Content Checker som kan användas för att gå igenom webbsidor för att se om de är tillgängliga. Kolla in denna video https://www.youtube.com/watch?v=53sPZ-70_M0 och läs mer på: <http://readium.org/>; <https://github.com/readium>.

www.google.com, <http://www.google.com/accessibility>, <http://www.google.com/usability> eller skicka frågor och återkoppling till accessible@googlegroups.com.

Nytt i JAWS och MAGIC

Eric Damery, vice president inom mjukvaruförsäljning, berättar att en 90-datars licens införs och pratar också om smart navigation med Semi

Auto Forms Mode som är en ny variant där man kan gå mellan formulärfälten med TAB och läsa hela raderna med Piller. Det går att göra domän-specifika skript för att man ska kunna skraddarsy JAWS och MAGIC för web applicationer så som SharePoint och Google Docs. För att få bästa stödet i Office 2016 ska man välja JAWS 17 som är utvecklat för det programpaketet. Den nya

---

Brian Hartgen och Louise Hartgen är båda blinda och driver företaget Hartagen Consultancy från England. De har skapat ett programskal, Leasey, som är tänkt att underlätta datoranvändning för personer med grav synnedsättning/blindhet. Programskalet bygger på JAWS. Leasey är som en stor meny huvudmeny. Man går runt i den med pilarna och här kan man välja vad det är man vill göra med extra hjälp för det man vill göra. Huvudmenyn når man med samma kortkommando hela tiden. När man sedan är inne i en applikation så hamnar man i en Applikationsmeny genom att trycka Esc. Företaget har också gjort olika sorters spel för blinda. Ett heter "My Country Place". A farm simulation program.

Paul S Luther AT&T Lead Accessible Solution Engeneer och Sara Herrlinger, Apple Senior Manager, Global Accessibility pekar på utvecklingen på internet. År 2008 var ca 12,5 miljoner saker kopplade till Internet och år 2020 beräknas det vara 50 miljarder saker! Uppkopplade bilar blir allt vanligare. 2014 var det ca 30 % av bilarna som såldes. 2017 ser det ut att bli tvärs om - ca 70 % av bilarna som säljs i USA kommer att vara uppkopplade. Det möjliggör uppdateringar av programvaror mm i bilarna utan att de behöver komma in till verkstaden. Man har tagit fram en klocka som är uppkopplad och kan ge information runt hälsan. Man har en uppkopplad rullstol i konceptform. Smarta hem som

kan styras via smarta appar osv. Man visar också att bönderna kan ha koll på sina skördemaskiner. Det står mycket mer om detta på AT&T's hemsida. Man kan börja här: <http://www.wireless.att.com/learn/articles-resources/disability-resources/disability-resources.jsp>

Apple watch finns i två storlekar och det går att göra olika inställningar som större stil, högre kontrast, använda Voice Over, inställning för pulsen, möjligheten att hitta sin telefon via klockan med mera. När zoomfunktionen är aktiv kan man förstora och klockan kan styras på olika sätt. Genom att använda de olika apparna som hör till (Watch App) ändrar man också i klockan. Apple watch har haptiska finesser som gör att den kan vibrera. Perfekt för den som har en syn- hörselnedsättning men ändå kan få veta när hen får meddelanden. Man kan också använda klockan för att få info om när man ska svänga höger eller vänster då man navigerar med GPS och har en Apple Watch. Klockan jobbar inte med vibrationer utan det är en typ av knackningar som känns ännu mer distinkta.

I USA finns inget system för kostnadsfria hjälpmedel och många har inte möjlighet att köpa de hjälpmedel som de har behov av. I Kalifornien har därför the Department of Rehabilitation tillsammans med California Foundation for Independent living Centers med stöd av the Assistive Tehcnolog Act of 2004 tagit initiativet till "The Ability Tools project", en verksamhet

som syftar till att hjälpa personer med funktionsnedsättning att få tillgång till hjälpmedel och stöd som underlättar det dagliga livet. Man tar emot begagnade hjälpmedel, rengör, reparerar och lånar ut eller säljer vidare till behövande till en låg kostnad samt kan också ordna lån för personer som hamnat i svåra situationer till följd av sjukdom och funktionsnedsättning. Läs mer på: www.abilitytools.org

Accessible Media Inc (AMI) är ett Kanadensiskt företag som sysslar med produktion av video som syntolkas. AMI är pionjärer då det gäller Integrated Described Video (IDV). Förklaringen görs under produktionen och man behöver inte använda ett extra ljudspår vid inspelningen. 33 miljoner dollar om året satsas för att göra det här arbetet. De program som passar bäst för detta är bland annat: nyheter, dokumentärer och matlagningsprogram!

Läs mer på www.ami.ca och www.amitel.ca.

I syfte att hålla kontakt med omvärlden, sina vänner, söka arbete mm blir det allt viktigare att kunna hantera och använda sociala medier och digital kommunikation. Via sociala medier som exempelvis LinkedIn kan du hitta nya arbetsområden och öka sina kontakter genom olika nätverk. Det är en plats att visa upp vad du kan och vad du har gjort - för att locka arbetsgivaren att anställa just dig. LinkedIn, Facebook, Instagram, Twitter och att blogga är lika med vardagen för de flesta, men för många synskadade och

de med kombinerad syn- och hörselnedsättning är det inte lika självklart. För vissa är det inte ens möjligt att använda sociala medier. Eliza Greenwood från företaget Accessibility Oz pratade i sin presentation om den viktiga roll sociala medier spelar i dagens samhälle och företaget erbjuder utbildning i ökad tillgänglighet på området. AccessibilityOz är en av de mest erfarna tillgänglighetskonsultföretagen i Australien. Läs mer på <http://www.accessibilityoz.com/>

Under konferensen gavs en mängd föreläsningar med inriktning på synområdet och det är svårt att dela med sig av allt. Det var mycket stimulerande

att få lyssna till och träffa så många duktiga och kunniga föreläsare och kollegor. Många människor är engagerade i den fortsatta utveckling när det gäller tillgänglighet till den digitala världen och alla människors rätt till delaktighet i samhället på mer lika villkor. Teknikvärlden utvecklas oerhört snabbt – och det är viktigt att få hänga med i det som är på gång. Konferensen var lärorikt på många plan, gav tillfälle till intressanta diskussioner och kontakt med likasinnade. Det är också en skön känsla när mycket av det man tagit del av går att omsätta i praktiken och kan användas i det dagliga arbetet.

Ta gärna kontakt om du är intresserad av mer information!

Lena Söderberg,
Synpedagog Syn Döv Hörsel Nord,
Umeå
lena.soderberg@
arbetsformedlingen.se

Thomas Ragnarsson
Rådgivare, SPSM Örebro
thomas.ragnarsson@spsm.se

Synmässan 2016

Turnéplan

6 september i Lund

8 september i Göteborg

13 september Jönköping

15-16 september i Stockholm

20 september i Umeå

Öppettider

09.00 – 12.00 Reserverad tid för yrkesversamma inom synområdet*

12.00 – 16.30 Allmänhet och yrkesverksamma inom synområdet*

Kaffe serveras 10.00 och 14.30

* I Stockholm är torsdagen reserverad för yrkesverksamma och fredagen öppen för allmänheten

Hemsidan www.svensksyn.se och Svensk Syns Facebook-sida uppdateras löpande.

Flytt

Rc Syn Örebros arbetsplatser flyttar till Mellringe i Örebro. Dock kommer de att fortsätta att använda lokaler på Ekeskolan vid specialpedagogiska utredningar. I september kommer de att vara på plats.

Känslenyheter från Paris

Under tre dagar i mars ordnade INS HEA i Paris en spännande konferens för forskare och praktiker på Cité des Sciences et de l'Industrie i Paris.

Konferensen är en av återkommande vetenskapliga konferenser om "Sensory issues and Disability". Ursprungligen ordnades konferensen för att hitta nya tekniska lösningar för barn med sensoriska funktionsnedsättningar. Idag har den utökats till en blandning av fenomenologi, antroposofi, och neurovetenskap.

Det var flera olika föreläsningar och presentationer kring hur tekniska och pedagogiska verktyg är tillgängliga idag, som komplement till kroppen på många områden – inom lärande, konst och hälsa. Flera intressanta föreläsare från framförallt fransktalande länder deltog. Professor Vincent Hayward från Universitet Pierre et Marie Curie, Sorbonne i Paris där han arbetar med bland annat robotteknik, presenterade "The physical basis of touch and its effect on perception". Han menade bland annat att känseln är ett sinne som är baserat på samma mekanismer som hörselsinnet är baserat på akustik. Vi fick en teoretisk föreläsning om vad huden och fingeravtrycken har för förmågor och syften.

Professor Edouard Gentaz

Svenska deltagare fr v Ulrika Vanhoenacker SPSM, Carina Söderberg, SPSM, Anneli Embe SPSM, Katarina Östlund-Hägglund SPSM, Gun Olsson MTM

från University of Geneva, Schweiz höll en presentation "Multisensorial exploration in learning" där han berättade om sin forskning på nyfödda prematura barn. Det visar sig att mycket små barn har goda haptiska förmågor.

Antalet prematura barn som föds ökar och han har undersökt deras sensoriska förmågor. Känseln är det första sinnet som utvecklas och redan i magen har fostret förmågan att utforska sensoriskt; barnet diskriminerar med båda händerna redan i fosterstadiet. Han menar att barn behöver multisensorisk stimulans och träning för att senare bland annat bli goda läsare. Barn med svårigheter behövde dock mera tid för att hinna ikapp men det gav samma resultat. Med multisensorisk träning fick de också bättre läs- och skrivförmåga och även i matematik var

resultaten goda, bland annat i att förstå geometriska former.

Några intressanta fakta var att blinda barn som utsattes för ljud i samband med sitt utforskande, hade svårare att utforska nya föremål. Ljudet hade en negativ effekt på deras taktila förmåga. De beror på, menar Edouard, att alla intryck påverkar känseln.

När de gjorde samma experiment utan ljud var det lättare för barnet att ta in sensorisk stimulans.

Flera föreläsningar hölls om punktskriftsläsning, taktila bilder och om att göra konst, museum och utställningar tillgängliga för blinda.

Även Toro Graven från University of Oxford som forskar om diskrimineringsstrategier för punktskriftsläsning höll en intressant föreläsning. Tora kommer också till Sverige för att hålla en föreläsning om sin forskning under TACTILE READING. Konferens som kommer att anordnas av SPSM, MTM och Punktskriftsnämnden 5-7 april, 2017.

Catarina Hägg
Projektledare Läromedel
Specialpedagogiska skolmyndigheten

Bara Sverige underkänner praktik

Transportstyrelsen stoppar ett utvecklingsarbete som bygger på EU-direktivet i projektet "Chans till dispens"

EU-direktivet – om att få behålla körkortet skrevs 2005 och är mycket strikt vad gäller hur stort ett bortfall får vara i synfältet. Inga punkter tillåts inom 20 grader. Ögonprofessor Bertil Lindblom har i skriften "Synkrav för körkort" preciserat EU-direktivet till svenska ögonläkare. I EU-direktivet finns möjlighet och tydliga regler som kan leda till dispens efter en noggrann medicinsk undersökning samt ett förarprov på väg (on road driving test). Detta har flertalet länder i Europa tagit fasta på och sådana förarprov kan med olika villkor genomföras i våra grannländer, Bland andra Norge, Danmark, Nederländerna, Tyskland, Belgien och England. I England har man också sagt sig att man kan ha ett par tre centrala punkter borta i ett datasynfält (testet heter Humphrey 24:2, HFA) om man har stor körvana. Medan vi i Sverige inte tar hänsyn till person utan enbart går efter synfältets utseende. Är en punkt inom 20 grader borta eller att synfältet är mindre än 120 grader x 20 grader, då återkallas körkortet av Transportstyrelsen utan hänsyn till person. Alla sådana anmälningar av hundratals personer varje år behandlas som

objekt av läkare (utan synkompetens) som aldrig träffar eller pratar med dem de "behandlar i sin myndighetsutövning".

Transportstyrelsen blev också vid ett seminarium i mars 2013 i Göteborg anklagade av internationella forskare för att bygga sina stränga och objektiva principer för att ge dispens på anekdoter och inte på forskningsfakta. Då presenterades också simulatorprojektet tillsammans med kognitionspsykologer vid Väg- och Trafikforskningsinstitutet i Göteborg och Linköping. Transportstyrelsen tror inte på det som EU-direktivet föreskriver, dvs. förarprov av kvalificerade förarprovare från Trafikverket i team med läkare och rehabpersonal. Simulatortester saknar förebilder och forskning i andra länder där förarprov och samarbete är självklara metoder i samarbete med den som har att visa sin körskicklighet på väg.

Parallellt utvecklades tanken vi ett par seminarier i Köpenhamn att starta synträning inom strokerehabilitering. Var tredje strokedrabbad får synfältsbortfall, cirka 8 000 personer per år i Sverige. Störst intresse fanns i Kalmar och i två år har SMS-projektet tagit fram metoder och resultat som ger oss bra underlag för fortsatta studier. SMS står för Stroke Med Synsvårigheter.

Under SMS-projektets första

två år har vi samarbetat med SYAB, ett mycket professionellt trafikutbildningsföretag i Kalmar som disponerar ett stort inhägnat övningsområde där man får köra bil utan körkort.

Alla personer i SMS-projektet anger att bilkörningen var det största problemet, och då får man lyssna på den tydliga indikationen. I en pilotstudie inom SMS-projektet - finansierat av Arvsfonden och drivet av Synskadades Riksförbund och Strokeföreningen i Kalmar – fick 11 personer träna och testa att köra bil under kontrollerade former inom inhägnaden, och 5 av dessa klarade av ett förarprov som vi utvecklat från de prov man har vid intagning till yrkesförarutbildning.

En ny tysk studie visar samma resultat, att 6 av 10 klarade av förarprov på väg med sina synfältsbortfall. I Holland har man Fitness to Drive centers och i ett fullskaleprojekt som kallas Auto & Mobility får flertalet nej, men många dispens efter förarprov i nära samarbete med motsvarigheten till Trafikverket och Transportstyrelsen i Holland. Ett respektfullt samarbete, där de som får negativa besked förstår orsaken och kan föra en dialog med sin förarprovare om. "Vad gjorde jag som inte duger?" Till och med ett 40-tal personer med hemianopsier, halva synfält, får dispens varje år i Holland och

---

de kan snart köra bil i hela Europa med sitt nationella körkort enligt ett nytt EU-direktiv.

Det läkarstyrda teamet som leds av en chefsläkare, Lars Englund, vid Transportstyrelsen vill inte arbeta i team med trafikexperter som har bred erfarenhet och hela tiden träffar människor med olika förmåga att köra bil på ett praktiskt plan. Man vill bedöma datoriserade synfältstest, och man utövar en dominans över praktikerna. Många är beroende av Transportstyrelsens direktiv och de uttrycker rädsla att beskriva vad de tycker om det här.

Simulatorstest kan säkert vara en bra indikation, men problemet är att var tredje person drabbas av simulatorsjuka och kan inte fullfölja testet under en timme och då är det underkänt. De får inte heller träna på att köra bil med nya förutsättningar inhägnat eller i trafik innan de testas, utan testet ska ske utan föregående träning. En pedagogisk miss kan man tycka, men vår tanke var att undvika detta med projektet "Chans till dispens" i ett tredje år i Kalmar.

I vår ansökan till Arvsfonden om ca 2,5 mkr för ett tredje år ville vi bygga upp en modell i flera steg, när vi även inkluderar simulatorstest vid VTI i Linköping. Ett simulatorstest som utvecklats under snart fyra år för mer än fem miljoner kronor och där det står nästan 700 personer i kö för att se om de duger som bilförare. VTI har angett ett pris för den enskilde till 18 600 kronor för en timmes test och analys som inte nöd-

vändigtvis ger dem dispens och nytt körkort, även om de får ett godkänt test. Och blir det underkänt så är priset detsamma. Frågan är dock om de kan köra bil på vägen i trafik som är på riktigt?

Alla var med på tåget

Trafikverket, ögonläkare, strokerehabiliteringen, Stroke-Riksförbundet, Glaukomförbundet, VTI, SYAB, Synskadades Riksförbund i Kalmar och Strokeföreningen där var med i vår referensgrupp och vi uppmanades av Arvsfonden att arbeta fram vårt projekt för ett tredje SMS-år. Transportstyrelsens forskningschef var också med från början i referensgruppen, men förbjöds av chefsläkaren att delta. Orsaken var oklar. När sedan beslutet skulle fattas kan man uppfatta det som en orimlig myndighetsutövning, eftersom chefsläkaren Lars Englund vände sig till och talade om för Arvsfonden att oavsett vilka resultat som skulle uppnås i projektet, så skulle deras uppfattning stå fast. "Här ändrar vi inget utifrån en metodutveckling som inte bygger på seriös evidensbaserad forskning." Det brukar vara deras svar.

Då kan självklart inte Arvsfonden ge anslag, eftersom projektet inte är hållbart då tillståndsmyndighetens inställning är huggen i sten. Hur kan man ställa sig över alla de som ville något annat med gott samvete, istället för att samarbeta? Var finns det annan forskning och utveckling som är mer seriös och accepterad i landet?

I allt utvecklingsarbete måste det finnas drivankare som säger till entusiasterna, att det är svårt och våghalsigt att göra så eller så. Men det är sällan man möter någon och en hel myndighet försatt i kramp över att förlora sin makt och inte vilja delta i ett aktivt utvecklingsarbete med andra som kan mer om funktionell syn och synträning samt praktisk trafiksäkerhet än de som arbetar där.

Det är förvånande att Transportstyrelsen anser att ett aktivt utvecklingsarbete är onödigt. Alla var positiva men Transportstyrelsen var emot utan att diskutera med oss i projektledningen. Ett försåtligt förhållningssätt och man fortsätter anse att EU-direktivet är en onödig rekommendation. Nu har vi i vårt land många människor som är frustrerade och förbannade för att de inte tas på allvar och får visa vad de vet eller tror sig veta vad de kan. Det kan inte en läkare göra, utan insikter om praktisk bilkörning och funktionell syn.

Om det är deras syfte att inte släppa in rehabiliteringen och trafikexperterna på banan, så har de haft framgång och lyckats väl med att behålla makten där enbart läkare tar besluten över människor de inte känner. Men det har inget med trafiksäkerhet att göra. Det finns många därute som kör bil med begränsad syn, eftersom de undviker att gå till en ögonläkare och bli anmälda till Transportstyrelsen. Många ångrar också att de gjorde det. Det skulle vi und-

vika med ett närmare förhållningssätt till människor som vill och kan få råd hur de ska göra eller inte göra. Våldigt få skulle köra bil om de tyckte att de inte såg tillräckligt. Däremot får man köra bil utan hinder så

länge man lever. Där är vi också unika i Sverige.

Krister Inde

*Projektledare, synpedagog,
författare och hedersdoktor*

Steve Sjögren

Ordförande SRF Kalmar län

Transportstyrelsen: Vi följer EU-direktiv

Transportstyrelsens medicinska föreskrifter bygger på EU:s direktiv om medicinska krav för körkort. Läkarnas anmälnings- skyldighet regleras i Körkortslagen som Transportstyrelsen har till uppgift att tillämpa. Om en person vid läkarundersökning visar sig se för dåligt och inte uppfyller kraven i Transportstyrelsens medicinska föreskrifter måste läkaren meddela Transportstyrelsen detta och körkortet återkallas.

Transportstyrelsen har härefter möjligheten att i enskilda fall, efter en ansökan om dispens, medge undantag från de regler som gäller. Detta kräver en noggrann individuell prövning av bland annat förmågan att kompensera för att det finns områden i synfältet där man inte ser. Transportstyrelsen anser inte att ett vanligt körtest ger en tillförlitlig prövning av den saken. Det är bara undantagsvis ett förarprov innehåller plötsligt uppdykande cyklister eller gångtrafikanter i det område där man inte ser.

Transportstyrelsen har varit huvudfinansierare till ett forsk-

ningsprojekt på Statens Väg- och Transportforskningsinstitut (VTI) där man i en simulator ges möjligheten att visa att man i tid kan upptäcka sådana situationer i trafiken. Den som kan visa att man klarar detta lika bra som jämnåriga i en referensgrupp utan synskador, kan medges dispens om inte den bakomliggande hjärnskada som finns vid stroke innebär trafik säkerhetsproblem på andra sätt.

Allmänna Arvsfondens handläggare har för många veckor sedan tagit en telefonkontakt med Transportstyrelsen och frågat om det krävs forskningsresultat för att ändra Transportstyrelsens regler och dispensexpraxis. På den frågan har Transportstyrelsen svarat ja. Handläggaren förklarade då att Arvsfonden inte kan stödja forskning men att det aktuella SMS-projektet kunde söka medel hos forskningsfinansiärer i stället.

Transportstyrelsens läkare, jurister och andra tjänstemän tillämpar gällande bestämmelser och ger uttryck för myndighetens ståndpunkter så som de diskuterats och beslutats i

organisationen. Enskilda befattningshavare representerar alltså myndighetens ställningstaganden.

Anna Berggrund

*Tf enhetschef, enheten för
behörigheter
Väg- och järnvägsavdelningen
Transportstyrelsen*

Indes slutkommentar: Det finns även andra EU-direktiv

I vårt projekt var ALLA med och ville pröva metoder för att jämföra praktiskt ögonrörelser, simulatorträning, simulatortest och förarprov och i varje steg se när man klarar sig och inte klarar sig. Trafikverket, VTI, SYAB och rehabiliteringen tillsammans med patientorganisationerna stod bakom projektet. Vi söker ny kunskap baserat på EU-direktivet att införa förarprov. Transportstyrelsen hänvisar i sitt svar till EU-regler men vägrar införa den rekom-

mendation om förarprov som anges och inte heller stödja metodutvecklingen. Simulator-tester kan vara bra men 1) det är inte samma sak som att köra bil, 2) det finns ingen motsvarighet inom EU och 3) var tredje blir sjösjuk och kan inte genomföra testet. Här står TS-läkarnas tolkning mot beteendevetare som tror på individuell träning och förarprov som i andra länder inom EU. Det är därför Sverige hamnar i bakvattnet. Att sedan Transportstyrelsen driver sina

teser genom att inte ställa upp på diskussioner och hänvisa till lagar och brist på evidens istället för att följa EU-direktiv är bara sorgligt. Liksom deras interna och externa förhållnings-sätt till oss som vet att människor är olika och måste bedömas individuellt. 700 personer står i kö för att få dispens genom simulatorprov som kostar 18 600 kronor för var och en. 40% kommer att klara sig enligt VTI – samma antal som i förarprov i aktuell forskning.

Du som är piggt på jobb i Norge

Ledig fast stilling som førsteamanuensis optometri og synsrehabilitering – ikke krav til optikerbakgrunn

Vi søker flere medarbeidere som har kompetanse innen synsrehabilitering. Kjenner dere noen som kan være aktuelle er det fint om dere deler lenken. Mye av arbeidsoppgavene vil være relatert til det tverrfaglige masterprogrammet i synsopedagogikk og synsrehabilitering. Vi har to andre faste stillinger også innen optometri og lysdesign.

<https://www.jobbnorge.no/en/available-jobs/job/125904/associate-professor-optometry-vision-rehabilitation>

Vennlig hilsen

Helle K. Falkenberg
Førsteamanuensis
Høgskolen i Buskerud og Vestfold

Tactile reading

Internasjonell konferens i Stockholm arrangerad av MTM och Specialpedagogiska Skolmyndigheten.

Presentatörer på följande teman efterlyses:

- Development of tactual understanding
- Tactile reading and the brain Braille and literacy
- Tactile graphics
- Universal design and tactile reading

Bidrag skickas till tactile-reading2017@mtm.se till och med 15 juni.

Läs mer på www.tactilereading.org

Kalendern

2016

19–21 juni

Cities for mobility, 8th International Congress

Stuttgart, Tyskland

www.cities-for-mobility.net

13-15 juli

Pre –Conference 11-12 juli

15th International Conference on Computers Helping People with Special Needs

Linz, Österrike

www.icchp.org

1-5 augusti

XXXVIth Convention of pedagogy for the blind and visually impaired 2016

Graz, Österrike

www.icevi.org

18-25 augusti

WBU-ICEVI Joint Assemblies

Orlando, USA

www.icevi.org

Synmässan 2016

6 september i Lund

8 september i Göteborg

13 september i Jönköping

15-16 september i Stockholm

20 september i Umeå

www.svensksyn.se

8-9 september

Forum Vision

Göteborg

www.forumvision.org

22-23 september

LVI-dagarna

Växjö

www.lvi.se

5-8 oktober

Ever 2016 Congress

Nice, Frankrike

www.ever.be

19-21 oktober

Closing the Gap

Minneapolis, USA

www.closingthegap.com

27-30 oktober

International Agency for the

Prevention of Blindness 10th

General Assembly

Durban, Sydafrika

www.iapb.org

2017

5-7 april

Tactile Reading Conference, Braille and graphics for children and youth

Stockholm

www.tactilereading.com